

расата на железното доба). Со пропагандата туѓите династии стануваат автохтони и наследници на локалните херои, што не значи дека овие псеудо—историски конструкции се чиста измислица. Тие би ни биле нејасни кога не би знаеле за миграциите кои се археолошки многу добро потврдени, што од друга страна не значи дека се нивен верен одраз. За разлика од херојските епови ова традиција не е панхеленска. Времетраењето на кралствата е различно: некаде се сменети многу рано (критски градови), во најголем број се задржале се до 8-от век во Кирена до 5-от, во Спарта до 3-от век, додека Платеја никогаш немала кралско уредување. Авторот ја покажува неискривноста на најраширеното гледиште на модерната историографија за исчезнување на кралствата по мирен пат. Текстовите од 4-от век за безбожноста на последните кралеви, за династичките борби и ограничувањето на власта, не се филозофски фикции за пополнување на празнините, туку одраз на реалноста. Смета дека најчеста преодна фаза меѓу наследното кралство и другите системи на владеење е кралската олигархија која ја поделила кралската власт меѓу себе. Со детална анализа на кралското уредување убедливо ги отфрла старите теории за апсолутизмот на микенските кралеви и за феудалноста на Хомеровското општество. По паѓањето на микенската цивилизација има прекин сè до архајските кралства но преку кралската магистратура во класичниот период (зборот *basileus* не бил исклучен од речникот на Грците и не добил пејоративно значење како римскиот *rex*) и освојувањата на Александар Македонски се доаѓа до хеленистичките монархии. Континуитет има во институционален поглед (*temenos*) и идеолошки (сваќањето дека кралството е привилегија). Хомеровското и архајските кралства се различни од микенските и хеленистичките кои се потпираше на бирократска администрација и оделе кон апсолутизам. Најоригинално е Хомеровското: решенијата на кралот добиваат на тежина со мислењето на старците и присуството на народот. Агамемнон го добил кралството од боговите кои не му дале видовитост и енергија, па затоа треба да се советува со помудрите. Спротивно на Перикле кој има авторитет без моќ и ги инспирира решенијата на народот, Агамемнон има моќ да решава но со инспирација од другите. Секоја негова самостална идеја е катастрофална. Хеленистичките монархии пак, се произлезени од македонската хегемонија на Предниот и Средниот Исток и се објаснуваат со приврзеноста на Македонците кон кралството и омиленоста на монархијата на Истокот.

Богата со библиографски податоци, книгата претставува синтеза на кралското уредување кое пред тоа беше парцијално изучувано и во сенка на демократското уредување на полисот. Со анализа на кралството од неговата прва појава сè до хеленистичкиот период истакнати се континуитетот и важноста на ова уредување, потврдени пред сè со материјалните извори и линеарното Бе писмо. Заради ова, книгата претставува вреден научен придонес и драгоцен помош за наставниците по историја на високошколските установи.

Примено 17. IV 1985.

Наде Прова, Филозофски факултет
Скопје.

ΣΤΕΛΛΑ ΔΡΟΥΓΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ, ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΛΑΞΕΥΤΟΙ ΤΑΦΟΙ ΒΕΡΟΙΑΣ, ΑΘΗΝΑΙ 1980 ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΑΡ. 28;

208 страници шексќ, 9 илани, со резиме на англиски и германски јазик.
HELLENISTIC ROCK CUT CHAMBER TOMBS AT VERIA; HELLENISTISCHE FELS-KAMMERGRABER IN VEROIA

Публикацијата на С. Другу и Ј. Турацоглу претставува монографски приказ на пет хеленистички гробници клесани во стена од таканаречениот тип „македонски гробници“. Ископувањата на гробовите од Вероја, град сместен во просторот на античка Македонија близу до Ајге, раната престолнина на македонските владари северно од левиот брег на Халиакмон, се изведувани со прекини во периодот од 1940 - 1979 година.

Во уводниот дел авторите претставуваат еден краток хронолошки преглед на гробовите најдени надвор од ѕидините на античкиот град, а денес во просторот на современата урбанизација. Во тој контекст издвоени се 6 хронолошко пошироки целини или гробови: од железно доба, од IV век пред.н.е., од III век пред н.е., од крајот на III до средината на II век пред н.е., од римскиот период и од времето на раното христијанство.

Со ископувањата се покажало дека се најбројни, нешто над триесетина, гробовите од хеленистичкиот период, коишто се изделкани во стена и оформени во вид на соба со влезна порта, со фасада на „наискус“, со тимпанон и акротери. Бидејќи голем дел од овие гробници се објавени во вид на извештаи од ископувањата, авторите презентираат каталог со библиографија и го посочуваат нивното сместување источно, јужно и западно од ѕидините на античкиот град. Но во разгледуваната книга студиозно се претставени само пет гробници коишто се ископани во осумдесеттите години на коишто работеле и авторите.

Во главата - Гробови - за секој поединечно се зборува за времето на откривањето, за поточната локација, за архитектонската форма, за планот на внатрешноста, за сместувањето на покојниците во камени ларнакси, во гробови со тегули или директно поставени на земја и потоа за прилозите. Кон секоја гробна целина следи исцрпен каталог за секој предмет поединечно. Гробницата I, најдена на просторот од Санатопулос—Теодоридис, според хронологијата на лампите, приложените монети од Филип V, од Персеј, од градовите Амфиполис, и Тесалнике ковани во II век, е датирана во првата третина или некаде пред средината на II век пред н.е. Гробницата II на просторот од Томоглос содржела повеќе покопувања групирани во две поодделни простории со по неколку гробови. Според монетите почнувајќи од Антигон Гонатас преку ковотите меѓу 187 + 168 и меѓу 166—165 г. и според „ефескиот“ тип на лампи, се заклучува дека покопувањето е изведено од крајот на III до средината на II век пред новата ера. Гробницата III на просторот Киосоелос претставува релативно најстара градба датирана во крајот на III до почетокот на II век пред н.е. Гробовите IV и V биле сместени на просторот од Мавридис. Во едниот прилозите се придружени со монетите на Касандар (околу 306 г.), но и со керамички посуди скифоси, лампи, унгвентариуми од времето на Антигон Гонатас или до почетокот на II век пред н.е. Другиот гроб исто така има повеќе прилози на бронзени монети од Антигон Гонатас, од Пела ковани меѓу 187 — 131 г. како и лампи кои упатуваат на крајот на првата третина од II век пред новата ера.

По прегледот на наодите во гробовите и нивното хронолошко детерминирање, изведена е поединечна анализа на гробната конструкција карактеристична за просторот на Верија, поставена во врска со иста појава во Ботија и во Македонија (Пела, Амфиполис); укажано е и на аналогни појави во наоѓалиштата во Албанија кај Селце, и во медитеранскиот басен.

На бројно присугната керамика ѝ е посветено посебно внимание. Тука се издвоени формите: тн. тип на „македонски амфори“, како посебен облик кој се среќава во македонските наоѓалишта, потоа вретенестите унгвентариуми, скифоси, лампи, пиксиди, лекане, стамноидни пиксиди, ојнохои. Поодделно се истакнуваат раскошните пиксиди со пластични додатоци на капаците или на базата, со престава на глава на Артемида, Менада, Персеј, Сирена или Пан. Во декорирањето е употребена типичната хеленистичка техника, како последно издишување на сликаната декорација наречена „West Slope“. Оваа серија на керамички форми која ни е тука презентираана има големо значење за запознавање на хеленистичката продукција во Македонија, за еден поточно одреден период од крајот на III век до средината на II век пред новата ера.

Исто така гробовите покрај монетите и помалу застапениот златен накит со негроидни глави, пружаат една серија на керамопластика која укажува на работата на некои македонски работилници со свои специфики и потврдуваат хронолошки една одредена продукција на ова уметничко занаетчиство. И покрај тоа што пластиката има особености на хеленистичката уметност од поширока територија, таа носи свои стилски белези на една потесна регија

(млади девојки облечени во хитон и химатион, Афродита сами или со Ерос, симплеγμα, или многу карактеристичните штитести амблеми на пиксидите).

Издавањето на оваа публикација е исклучиво на стручно научно ниво, комплетирана со богата документација која пружа широк увид во истражувањата. Во интерпетирањето на материјата користена е најновата литература која се однесува на класичната археологија. Единствено може да се каже дека авторите за жал многу малку ја познаваат литературата што излегува на плото на Југославија и во СР Македонија, каде што е најдена многу слична и блиска материја. Воопшто издавањето на вакви публикации има вонредно значење во проучувањето на класичната археологија во античка Македонија. Големите истражувачки зафати кои се водат во Егеја повеќе се свртени кон центрите (Атина, Коринт, Амфиполис, Пергамон, Тарсус и други) и тие добиле достоинствени публикации. Но за просторот на античка Македонија, којшто се проучува во последно време позасилено, недостасуваат изданија од овој вид, а тие се извонредно корисни и неопходни за согледување на многу проблеми за потеклото на бројните појави, за работата на локалните работилници и нивното прифаќање или имитирање на производите од големите центри и за создавањето по сопствен вкус. Во исто време книгата на С. Другу и Ј. Турацоглу поставува точни датуми за еден период од хеленизмот на античка Македонија на што ќе се надоградуваат натака многу нови сознанија за културната историја на овој простор.

Скопје 16. IV 1985 г.

*Вера Бишракова Грозанова,
Филозофски факултет Скопје.*